

JANN-ZWICKER AND JANN v. Switzerland (№ 4976/20)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявників за пунктом 1 статті 6 Конвенції на порушення їхнього права на доступ до суду у зв'язку з тим, як національні суди визначили початок перебігу десятирічного строку абсолютної позовної давності щодо вимог про відшкодування шкоди, пов'язаної з впливом азбесту. Скарги також стосувалися тривалості розгляду справи.

Заявники є вдовою та сином Marcel Jann, який народився в 1953 році. З 1961 по 1972 рік Marcel Jann жив зі своїми батьками в муніципалітеті Niederurnen в будинку, що належав і здавався в оренду компанією Eternit AG («Eternit»), в безпосередній близькості від заводу Eternit, де волокнисті мінерали азбесту перероблялися в азбестоцементні панелі. Згідно із заявою самого Marcel Jann він у той час часто піддавався впливу азбесту з фабрики Eternit різними способами. По-перше, крізь відкриті вікна його спальні регулярно просочувалися викиди пилу з заводу. По-друге, у дитинстві Marcel Jann часто грав на панелях і трубах, використовуваних на фабриці Eternit, і біля них. Крім того, він регулярно спостерігав за розвантаженням азбестових мішків на вокзалі. Після того, як він переїхав із Niederurnen у 1972 році у віці 19 років – знову ж таки за його власними словами – він більше ніколи не контактував з азбестом.

Загальну заборону на азбест було введено в Швейцарії в 1989 році (див. Howald Moor and Others v. Switzerland, № 52067/10 і 41072/11, § 9, від 11 березня 2014 року).

Восени 2004 року у Marcel Jann діагностували злоякісну мезотеліому плеври (рак плеври), яка, як припускають, була викликана впливом азбесту. Він помер від хвороби 30 жовтня 2006 року у віці 53 років.

18 вересня 2006 року Marcel Jann подав до слідчого органу (Verhöramt) кантону Glarus заяву про завдання тяжких тілесних ушкоджень.

9 жовтня 2006 року, після проведення певних першочергових слідчих дій, слідчим органом прийнято рішення про відмову у відкритті кримінального провадження.

12 вересня 2007 року Кантональний суд Glarus (Kantonsgericht) залишив це рішення в силі.

11 серпня 2008 року Федеральний Суд (Bundesgericht) відхилив апеляцію на це рішення.

Після смерті Marcel Jann заявники, як законні спадкоємці Marcel Jann, 16 липня 2009 року подали до Кантонального суду Glarus позов проти наступних контрагентів (чотирьох відповідачів): а) Eternit (Schweiz) AG, як передбачуваного юридичного правонаступника компанії (Eternit AG, див. пункт

5), яка керувала фабрикою Niederurnen і володіла будинком, у якому жив Marcel Jann протягом періоду, про який йде мова; б) двох синів (Stephan and Thomas Schmidheiny) попереднього власника Eternit (Max Schmidheiny), обидва з яких займали керівні посади в Eternit у 1970-х і 1980-х роках; в) Швейцарських федеральних залізниць (Schweizerische Bundesbahnen, SBB). Їхній позов включав договірні та позадоговірні вимоги про відшкодування збитків, у яких зазначалося декілька підстав для відповідальності, а саме відповідальність, що випливає з власності на землю (Haftung aus Grundeigentum), з оренди (Haftung aus Mietvertrag), з власності на фабрику (Werkeigentümerhaftung), з делікту (Haftung aus unerlaubter Handlung oder Unterlassung) і з власності на бізнес (Geschäftsherrenhaftung). Вони вимагали 110 000 швейцарських франків (CHF) плюс відсотки як компенсацію за моральні страждання, яких зазнав Marcel Jann.

29 березня 2012 року Кантональний суд відхилив позови заявників на тій підставі, що термін позовної давності сплив. Посилаючись на практику Федерального Суду, Кантональний суд по суті вирішив, що строки позовної давності починають перебіг з моменту виникнення права на пред'явлення позову. Щодо деліктних вимог у зв'язку із заподіянням шкоди здоров'ю (незалежно від того, спричиненої дією чи бездіяльністю), строк їх пред'явлення настає з моменту вчинення дії (бездіяльності), яка спричинила шкоду, навіть якщо її наслідки стали очевидними лише згодом. Пов'язувати початок перебігу строку позовної давності з усвідомленням шкоди суперечило б принципу юридичної визначеності, яка була основною метою існування строку. Отже, у цій справі позов мав бути пред'явлений не пізніше 1972 року, коли Marcel Jann виїхав з батьківського дому (див. пункт 5 рішення). Тому строк позовної давності минув через десять років, тобто у 1982 році.

4 липня 2012 року заявники подали апеляцію до Апеляційного суду (Obergericht) кантону Glarus.

4 жовтня 2013 року Апеляційний суд залишив без змін рішення Кантонального суду та знову послався на відповідну прецедентну практику Федерального Суду щодо початку перебігу строків позовної давності.

6 листопада 2013 року заявники подали касаційну скаргу до Федерального Суду. Водночас вони також подали прохання про зупинення провадження до винесення рішення у справі Howald Moor and Others (цитована вище), яка на той час розглядалася ЄСПЛ. Заявники стверджували, що перебіг строку позовної давності щодо договірних вимог починається лише з моменту виникнення відповідної вимоги - у їхньому випадку не раніше, ніж з моменту початку хвороби Marcel Jann (а саме, у 2004 році). Інший підхід означав би, що вимоги про відшкодування шкоди зазвичай були б обмежені в часі з огляду на тривалий латентний період між моментом контакту з азбестом і початком захворювання на мезотеліому.

8 квітня 2014 року, тобто після того як 11 березня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі *Howald Moor and Others*, Федеральний Суд зупинив провадження у справі, вирішивши дочекатися результатів перегляду законодавчих положень (щодо строків позовної давності, які застосовуються до подання різних видів позовів у цивільному праві), які на той час обговорювалися в парламенті (див. пункт 28 рішення).

30 червня 2014 року заявники звернулися до Федерального Суду з проханням переглянути рішення про зупинення провадження. Вони зазначали, що рішення у справі *Howald Moor and Others* набуло статусу остаточного 11 червня 2014 року, і стверджували, що немає жодних підстав для подальшого зупинення; вони стверджували, що національні суди не повинні чекати на перегляд правових положень, що стосуються строку позовної давності, а повинні тлумачити національне законодавство, чинне на той час, у спосіб, що відповідає Конвенції.

3 липня 2014 року Федеральний Суд відмовив заявникам у задоволенні їх клопотання про перегляд рішення про зупинення провадження у справі, вважаючи, що не відбулося жодних змін в обставинах, які могли б виправдати такий крок.

15 червня 2018 року парламент проголосував за перегляд терміну позовної давності та продовжив спірний абсолютний строк позовної давності до двадцяти років без зворотної дії (див. пункт 31 рішення).

31 серпня 2018 року заявники знову звернулися до Федерального Суду з проханням відновити провадження, посилаючись на наведений вище перегляд строку давності парламентом. Водночас, протилежні сторони (четверо відповідачів) у своїх поданнях від 20, 24 та 25 вересня та 15 жовтня стверджували, що провадження має залишатися зупиненим до набрання чинності новими законодавчими положеннями.

6 листопада 2018 року Федеральний Суд задовольнив прохання заявників і відновив провадження. Він зазначив, що законодавча реформа була ухвалена Парламентом 15 червня 2018 року і що жоден референдум щодо неї не був призначений до встановленого для цього терміну (а саме 4 жовтня 2018 року). Таким чином підстави для зупинення провадження відпали.

6 листопада 2019 року Федеральний Суд залишив в силі рішення Апеляційного суду (див. пункт 18 рішення) і відхилив позови заявників. Зазначивши, що було створено Компенсаційний фонд для жертв азбесту (*Stiftung Entschädigungsfonds für Asbestopfer* - далі «Фонд ЕФА»; див. пункти 33-34 рішення), він постановив, що нові положення національного законодавства щодо строків позовної давності, які подовжили абсолютний строк позовної давності у справах про вбивство або заподіяння тілесних ушкоджень до двадцяти років, не застосовуються до справи заявників. Федеральний Суд зазначив, що, всупереч твердженням заявників, він не змінив свою судову

практику з моменту винесення рішення у справі Howald Moor and Others (див. вище), яка стосується тлумачення строку позовної давності. Як наслідок, позовна давність починається з моменту заподіяння шкоди, а не з моменту, коли особа дізналася про заподіяну шкоду. Таким чином, всі позовні вимоги заявників є такими, що подані з порушенням строків позовної давності.

Щодо законодавчої реформи положень про позовну давність

29 листопада 2013 року Федеральна Рада (Bundesrat) подала до парламенту проект закону щодо зміни строків давності, які застосовуються до подання певних типів позовів згідно з цивільним правом, включаючи, зокрема, пропозицію збільшити десятирічний абсолютний строк позовної давності до тридцяти років (див. Howald Moor and Others, цитоване вище, §§ 42 і 54–57). Жодних перехідних положень щодо осіб, стосовно вимог яких строк позовної давності вже сплив згідно з чинним на той час законодавством, не було встановлено.

15 червня 2018 року парламент прийняв новий закон про позовну давність, яким, серед іншого, додав нові положення до Кодексу зобов'язань (Obligationenrecht). Абсолютний строк позовної давності для вимоги про відшкодування шкоди, завданої смертю або тілесними ушкодженнями було подовжено з десяти до двадцяти років, починаючи з моменту, коли відбулося або припинилося відповідне діяння (див. новий § 60 абзац 1bis і нову статтю 128a Кодексу зобов'язань у параграфах 41- 42 рішення). Референдум щодо законодавчих змін не був запропонований до встановленого терміну (а саме, 4 жовтня 2018 року), і нові положення набули чинності 1 січня 2020 року.

Щодо заснування Фонду EFA

26 лютого 2015 року за ініціативою органів влади відбувся круглий стіл для обговорення труднощів, з якими стикаються постраждалі від азбесту під час звернення за отриманням компенсації, а також з метою знайти консенсусне рішення для тих постраждалих, які не змогли скористатися обов'язковим (професійним) страхуванням від нещасних випадків (Unfallversicherung). У результаті було вирішено створити спеціальний приватно-правовий фонд для управління коштами, призначеними для виплати компенсацій жертвам азбесту - Фонд EFA. Він був офіційно створений 28 березня 2017 року та почав працювати 1 липня 2017 року.

Згідно з правилами Фонду EFA, що регулюють виплату компенсації (Entschädigungsreglement – «Положення про компенсацію»), прийнятими 9 травня 2017 року, особи, у яких розвинулися симптоми мезотеліоми лише після 1 січня 2006 року, могли подати заявку на отримання допомоги від Фонду EFA (ст. 3 і 8 Положення про компенсацію). «Застереження про скрутне становище» (Härtefall-Klausel) також передбачало таку можливість у «скрутному становищі» (стаття 14 Положення про компенсацію). Однак у

Положенні про компенсації не було наведено визначення поняття «скрутне становище».

Щоб набути право на отримання виплат від Фонду EFA, постраждалі особи повинні були офіційно відмовитися від свого права подавати будь-які позови про відшкодування збитків у національні суди (стаття 13 Положення про компенсацію). Особи, які вже подали позови про компенсацію до судів до того, як Положення про компенсацію набуло чинності 1 липня 2017 року, могли отримати виплати від Фонду EFA лише в тому випадку, якщо вони могли продемонструвати, що формально відмовилися від усіх процесуальних дій, тобто що їхні позови були відкликані (Стаття 2 Положення про компенсацію).

31 березня 2022 року, тобто після того, як Уряд було повідомлено про цю заяву, до Положення про компенсацію було внесено зміни, які передбачали надання можливості людям, у яких симптоми мезотеліоми з'явилися після 1996 року (а не лише після 2006 року) звертатися до Фонду EFA для отримання виплати (змінені статті 3 і 8 Положення про компенсацію) із наданням цим положенням ретроактивної дії.

Щодо виконання рішення у справі *Howald Moor and Others*

11 березня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі *Howald Moor and Others* (цитована вище), яка стосувалася позову про відшкодування шкоди, завданої внаслідок захворювання на злоякісну мезотеліому плеври, яка була спричинена впливом азбесту, але стосовно якої, згідно з рішенням національних судів спливає строк давності. Суд дійшов висновку, що – беручи до уваги чинне законодавство Швейцарії щодо подібних ситуацій і не бажаючи упереджувати інші можливі рішення, які можуть бути розглянуті – якщо науково доведено, що особа не могла знати, що вона страждає на певну хворобу, така обставина (тобто необізнаність потерпілого) повинна враховуватися при обчисленні строку позовної давності (*Howald Moor and Others*, § 78). Під час виконання цього рішення Уряд повідомив Комітет міністрів, що, серед іншого, було створено Фонд EFA та що абсолютний термін позовної давності продовжено до двадцяти років (див. пункти 31-34 рішення). Спираючись на звіт про дії уряду від 3 квітня 2019 року (документ DH-DD(2019)403), 25 вересня 2019 року Комітет міністрів оголосив, що він виконав свої функції відповідно до пункту 2 статті 46 Конвенції щодо цієї справи і вирішив закрити її розгляд (Резолюція CM/ResDH(2019)232).

Оцінка Суду

Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо права на доступ до суду

(i) Фактичні обставини цієї справи у порівнянні з обставинами у справі *Howald Moor and Others*

Насамперед Суд зазначив, що ця справа стосується питання про те, чи було порушено право заявників на доступ до суду тим, що національні суди визнали вплив строку позовної давності щодо вимоги про відшкодування шкоди. Заявники стверджували, що не було ніяких відмінностей між цією справою та справою *Howald Moor and Others* – твердження, з яким Уряд не погодився. Отже, суд розпочав з порівняння фактів двох справ у світлі аргументів сторін.

Уряд зазначив, зокрема, що, на відміну від справи *Howald Moor and Others*, потерпілий у цій справі не зазнав впливу азбесту в професійному контексті; натомість заявники стверджували, що він зазнав впливу через те, що проживав поблизу заводу та залізничної станції, де оброблялися матеріали, що містять азбест (див. пункт 5 рішення). Хоча це може бути правдою, Суд не міг жодні висновки щодо конвенційних прав заявників ставити в залежність від того, чи було причиною виникнення мезотеліоми у потерпілого місце його професійної діяльності. Насправді, потерпілий у справі *Howald Moor and Others* отримав низку виплат в рамках системи страхування від нещасних випадків, тоді як потерпілий у цій справі ніколи цього не робив, оскільки не мав права на жодні такі виплати. Однак в обох випадках на карту було поставлено право потерпілих на захист їхньої фізичної недоторканності.

Щоб підкреслити ще одну різницю, Уряд також стверджував, що потерпілий у справі *Howald Moor and Others* подав свій позов через двадцять сім років після закінчення періоду, протягом якого він піддавався впливу азбесту, та через сімнадцять місяців після того, як у нього було діагностовано мезотеліому, тоді як у цій справі спадкоємці потерпілого зробили це через тридцять сім років після закінчення періоду, протягом якого потерпілий нібито був підданий впливу азбесту, та через п'ять років після того, як йому поставили діагноз мезотеліома (майже три роки минуло між смертю потерпілого та поданням позову - див. пункт 59 рішення).

Однак ЄСПЛ не зміг залишити без уваги той факт, що потерпілий у цій справі спочатку намагався отримати відшкодування за допомогою інших засобів, ніж подання цивільного позову, а саме подання заяви про кримінальне правопорушення до слідчого органу (див. пункт 9 рішення). Тому він звернувся до суду (шляхом подання кримінальної заяви) через тридцять чотири роки після закінчення ймовірного впливу на нього азбесту та приблизно через два роки після того, як у нього діагностували мезотеліому. Його спадкоємці, у свою чергу, заявили свої вимоги через рік після ухвалення остаточного рішення на національному рівні про відхилення його скарги (див. пункти 12-13 рішення). Як би там не було, про такі відмінності зазначив лише Уряд, але не Федеральний Суд у своєму рішенні. Звідси випливає, що сам Федеральний Суд не вважав відмінності достатньо суттєвими для того, щоб ґрунтувати на них свою аргументацію.

Суд також зазначив, що новий абсолютний строк позовної давності у двадцять років не застосовується до цієї справи; крім того, сторони не стверджували, що новий строк позовної давності може бути застосований. Отже, виникає питання, чи дійсно відмінності між цією справою та справою *Howald Moor and Others* є настільки суттєвими, що виправдовують різні підходи до питання доступу до суду. Аргументи Уряду з цього приводу насправді не переконали Суд.

(ii) Нові зміни у вигляді Фонду EFA та рішення заявників не звертатися до нього

Суд повторив, що питання виконання його рішень Високими Договірними Сторонами виходить за межі його юрисдикції, якщо воно не порушується в рамках «процедури щодо невиконання зобов'язання», викладеної в пунктах 4 та 5 статті 46 Конвенції. Відповідно до пункту 2 статті 46 Комітет міністрів уповноважений здійснювати нагляд за виконанням рішень Суду та оцінювати заходи, вжиті державами-відповідачами. Однак роль Комітету міністрів у сфері виконання рішень Суду не перешкоджає Суду розглядати нову заяву щодо заходів, вжитих державою-відповідачем на виконання рішення, якщо ця заява містить відповідну нову інформацію, що стосується питань, не вирішених у первісному рішенні (див. *Bochan v. Ukraine* (№ 2) [GC], № 22251/08, § 33, ECHR 2015, з подальшими посиланнями). Така ситуація має місце у цій справі – окрім того, що її подали інші позивачі, ніж у *Howald Moor and Others*, і оскільки йдеться про іншу жертву азбесту, ця справа також стосується подій, які не були розглянуті судом у *Howald Moor and Others*.

Суд відзначив створення Фонду EFA в контексті виконання рішення у справі *Howald Moor and Others*, який, на думку Уряду, є практичним і небюрократичним засобом забезпечення того, щоб багато зацікавлених осіб та/або їхніх спадкоємців могли швидко отримати виплати. Суд також зазначив, що коло потенційних бенефіціарів нещодавно розширилось і включає осіб, у яких мезотеліома розвинулася після 1996 року, а не лише після 2006 року (див. пункт 35). Однак, незважаючи на те, що щороку в Швейцарії реєструється від 120 до 200 нових випадків мезотеліоми (див. різні цифри, згадані в пункті 36 рішення), Фонд EFA отримував у середньому близько шістдесяти заявок на отримання виплат на рік з моменту свого створення в 2017 році (там само). Не зрозуміло і невідомо, чи ті, хто не звертаються до Фонду EFA, не роблять цього тому, що не мають права на пільги згідно з його Положенням про компенсацію (див. пункти 34-35 рішення), чи вони мають право на компенсацію в інший спосіб.

Щодо заявників у цій справі, Уряд, схоже, вказав (див. пункти 61-62 рішення), що вони могли і повинні були звернутися до Фонду EFA для отримання допомоги. Суд зазначив, однак, що на момент подання заяви до

Суду в січні 2020 року вони не належали до кола потенційних бенефіціарів, оскільки симптоми мезотеліоми Marcel Jann з'явилися ще до 2006 року (див. пункт 34 рішення). Оскільки в Положенні про компенсацію Фонду EFA немає визначення того, що становить «скрутне становище», незрозуміло, чи могла ситуація заявників підпадати під дію положення про скрутне становище. У будь-якому випадку, заявникам також довелося б відкликати свій цивільний позов, який вже перебував на розгляді в національних судах, і, таким чином, нести фінансовий тягар, який до цього часу покладался на них у зв'язку з цим провадженням. Крім того, це не схоже на існування права на пільги, оскільки заява, подана до Фонду EFA, є заявою, поданою до приватного фонду, рішення якого не може бути оскаржене в суді (наприклад, якщо заяву відхилено). Крім того, отримати допомогу від Фонду EFA можна лише за умови, що особа відмовляється від можливості висувати будь-які претензії в судовому порядку.

Отже, у світлі всіх цих фактів Суд вважав, що заявників не можна звинувачувати в тому, що вони вирішили не подавати заяву на отримання допомоги від Фонду EFA. Незважаючи на те, що Суд оцінив створення Фонду EFA та зміни, внесені в березні 2022 року до його Положення про компенсацію (див. пункт 35), в принципі позитивно, це не змінило його висновку в цій справі з огляду на вищезазначені правові умови, які Положення про компенсацію накладає на тих, хто претендує на отримання допомоги.

(iii) Питання розумної пропорційності

Після порівняння обставин двох справ і повторення того, що мета правової визначеності, яку переслідує строк позовної давності, є законною метою в розумінні Конвенції (див. цитовану вище справу *Howald Moor and Others*, § 77), Суд далі зосередився на питанні про те, чи існує розумна пропорційність між використаними засобами та переслідуваною метою (див. рішення у справі *Вака*, § 120). Суд не зміг погодитися з аргументами Уряду щодо цього питання. Передусім, він зазначив, що не існує науково визнаного максимального латентного періоду між впливом азбесту і проявом обумовленої азбестом мезотеліоми. Згідно з даними Фонду EFA для прояву мезотеліоми може знадобитися сорок п'ять або більше років після впливу азбесту (див. пункт 36 рішення); Федеральний Суд зазначив, що період затримки може тривати від п'ятнадцяти до сорока п'яти років (див. пункт 44 рішення). З цього випливає, що науково зрозуміло та доведено, що латентний період для виникнення пов'язаної з азбестом мезотеліоми може бути відносно коротким або дуже довгим.

Суд вже постановляв, що коли науково доведено, що особа не могла знати, що вона страждає на певну хворобу, така обставина має враховуватися при обчисленні строку позовної давності (див. *Howald Moor and Others*, § 78). З огляду на тривалі строки давності, можна з упевненістю припустити, що

позови, пов'язані з азбестом, завжди будуть вважатися такими, що втратили чинність у часі, у випадку десятирічного строку позовної давності, і, ймовірно, також дуже часто у випадку двадцятирічного строку позовної давності згідно з новими положеннями національного законодавства (див. пункти 31 і 41-42 рішення), якщо початок перебігу строку позовної давності (*dies a quo*) буде пов'язаний із припиненням шкідливого впливу, про який йдеться. Іншими словами, відповідні особи не матимуть права подати позов до суду в момент, коли вони фактично змогли оцінити заподіяну шкоду, оскільки термін позовної давності закінчився до дати, коли обсяг заподіяної шкоди можна було визначити (див. *Sanofi Pasteur*, § 53).

До завдань Суду не входить оцінка політичного вибору, зробленого державами, які визначають обмеження права на доступ до суду, його завдання обмежується визначенням того, чи призводить їх вибір у цій сфері до наслідків, які відповідають Конвенції (див. згадане вище рішення у справі *Zubac*, § 81). Суд зазначив, що в результаті визначення *dies a quo* у цій справі відповідно до прецедентного права Федерального Суду, вимоги заявників про компенсацію не були розглянуті по суті. Так само буде і за новим законом про позовну давність, якщо буде збережено той самий спосіб визначення *dies a quo*. Насправді, питання полягає не стільки в тому, чи може десятирічний, двадцятирічний, тридцятирічний або навіть більш тривалий абсолютний строк позовної давності теоретично відповідати Конвенції; скоріше, визначальним є те, чи його застосування – яке передбачає визначення моменту, з якого починається перебіг позовної давності (*dies a quo*), а також будь-яке можливе зупинення перебігу строку позовної давності - призводить до наслідків, що відповідають Конвенції. Суд вважав важливим те, що законодавець добре усвідомлював, що лише зміна закону не може вирішити проблему, яка виникає в подібних справах, і що національні суди, особливо Федеральний Суд, мають сприяти пошуку рішення на практиці (див. пункт 32). Однак він зазначив, що Федеральний Суд чітко вказав, що він дотримується своєї прецедентної практики щодо тлумачення строку позовної давності та способу визначення *dies a quo* (див. пункти 26 та 45 рішення).

Більше того, Суд повторив, що те, що стосується забезпечення необхідного балансу між правом потерпілого на доступ до суду та правом відповідача на правову визначеність (в контексті строку позовної давності щодо відшкодування збитків) - він не може критикувати вибір, згідно з яким національна правова система надає більшої ваги праву потерпілих внаслідок тілесних ушкоджень на судовий розгляд, ніж праву на правову визначеність осіб, відповідальних за спричинення цих ушкоджень (див. рішення у справі *Sanofi Pasteur*, §§ 55-58). У даному випадку виникла протилежна ситуація – незважаючи на те, що потерпілий тривалий час навіть не міг знати, що йому завдано шкоди. Тому Суд не зміг погодитися з тим, що право заявників на

доступ до суду було практичним та ефективним з огляду на спосіб визначення *dies a quo* щодо перебігу абсолютного строку позовної давності. Здається, що не існує розумної пропорційності між застосованими засобами та поставленою метою. Національні суди обмежили право заявників на доступ до суду таким чином, що була порушена сама суть цього права. З цього випливає, що держава перевищила свою свободу розсуду (див. пункт 70 рішення). Отже, у цій справі не було жодних підстав відступати від аргументації Суду, викладеної у рішенні у справі *Howald Moor and Others*.

(iv) Висновок

Викладених міркувань було достатньо, щоб дозволити Суду дійти висновку, що за виняткових обставин, пов'язаних із жертвами азбесту (див. також *SAS IVECO FRANCE v. France* (dec.), № 50018/17, §§ 33-44, 1 лютого 2022, де Суд визнав таким, що відповідає Конвенції, особливий режим доказування, який застосовувався до позовів про компенсацію за шкоду, заподіяну жертвам азбесту – зокрема, створення презумпцій на користь жертв азбесту, які можуть бути спростовані шляхом демонстрації існування «підстав для звільнення від відповідальності»), застосування абсолютних строків позовної давності національними судами – зокрема спосіб визначення *dies a quo* щодо перебігу абсолютного строку позовної давності - призвело до того, що право заявників на доступ до суду було обмежено до такої міри, що була порушена сама суть цього права.

Отже, суд дійшов висновку, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості провадження

Суд одразу зазначив, що заявники по суті скаржилися на нібито надмірну тривалість провадження у Федеральному Суді – особливо на тривале його зупинення, а не на тривалість провадження у кантональних судах (яке вони, тим не менш, вважали таким, що заслуговує на увагу при оцінці загальної тривалості провадження). Уряд, з іншого боку, вважав зупинення провадження у Федеральному Суді виправданим, а тривалість провадження у ньому – розумною, хоча він також визнав, що мала місце бездіяльність з боку Федерального Суду. Вони також стверджували, що справа була особливо складною і що на кону стояли лише вимоги матеріального характеру спадкоємців померлого.

Щодо періоду, який слід брати до уваги, Суд зазначив, що він розпочався 16 липня 2009 року (коли заявники звернулися до Кантонального суду Glarus-див. пункт 14) і закінчився 6 листопада 2019 року (коли Федеральний Суд ухвалив своє рішення щодо вимог заявників - див. пункт 26 вище). Таким

чином, він тривав десять років і майже чотири місяці на трьох рівнях судових інстанцій. Суд також вказав у зв'язку з цим, що період провадження у вищій національній судовій інстанції розпочався 6 листопада 2013 року (коли заявники звернулися до Федерального Суду - див. пункт 19) і закінчився 6 листопада 2019 року (з винесенням рішення останнім). Таким чином, провадження у Федеральному Суді тривало рівно шість років.

Що стосується обґрунтованості тривалості провадження, Суд погодився з Урядом, що справа була дещо складною. Він також зміг погодитися з тим, що, окрім зупинення провадження у Федеральному Суді з 8 квітня 2014 року до 6 листопада 2018 року, з матеріалів справи не вбачається жодної іншої реальної фази судової бездіяльності, і заявники також не вказували на таку бездіяльність. Тому виникло питання, чи відповідало зупинення провадження на чотири роки і майже сім місяців вимозі розгляду справ протягом «розумного строку» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції. З наведених нижче причин Суд вважав, що - взяте окремо - провадження у Федеральному Суді саме по собі не відповідало стандартам, встановленим пунктом 1 статті 6 Конвенції. Тобто, навіть якби заявники скористалися засобом правового захисту, передбаченим пунктом 7 статті 100 Федерального закону «Про Федеральний суд» (див. пункт 40 рішення) щодо провадження у кантональних судах, тривалість провадження у Федеральному Суді все одно була б надмірною.

Хоча Уряд стверджував, що заявники звернулися з клопотанням про поновлення провадження лише один раз і що вони могли подати ще одне клопотання з цією метою у будь-який час, але не зробили цього (див. пункт 92), Суд зазначив, що забезпечення проведення провадження протягом розумного строку є обов'язком держави (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Mincheva v. Bulgaria*, № 21558/03, § 68, від 2 вересня 2010 року, в контексті тактики затягування, застосованої однією зі сторін). Аналогічно, навіть у правових системах, які застосовують принцип, згідно якого процесуальна ініціатива належить сторонам, позиція сторін не звільняє суди від обов'язку забезпечити швидке проведення будь-якого судового розгляду, як того вимагає пункт 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі *Sürmeli v. Germany* [GC], № 75529/01, § 129, ECHR 2006-VII, з подальшими посиланнями). Однак Федеральний Суд чітко дав зрозуміти, що він дочекається результатів законодавчої реформи, яка на той час обговорювалася в парламенті, перш ніж приймати рішення у цій справі. Таким чином, Суд дійшов висновку, що заявникам не можна дорікнути в тому, що вони не подали жодних подальших клопотань про відновлення провадження, поки правова реформа все ще обговорювалася в Парламенті, оскільки вони могли обґрунтовано припустити, що ще одне таке клопотання буде марним (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Unión Alimentaria Sanders S.A.*, § 35, в

якому підтверджено принцип, згідно з яким зацікавлена особа не зобов'язана вживати заходів, що не сприяють скороченню строків розгляду справи).

Суд взяв до уваги пояснення, надані Урядом щодо тривалого зупинення провадження у Федеральному Суді. Однак він не зміг погодитися з тим, що дійсно було необхідно дочекатися результатів вищезгаданих парламентських обговорень, перш ніж відновити провадження; якщо б Суд визнав, що це було дійсно необхідно, це означало б, що таке очікування буде необхідним кожного разу, коли подається позов, який стосується галузі права, щодо якої Парламент розглядає пропозиції про внесення законодавчих змін. Додатковий аргумент, висловлений Урядом, про те, що Фонд EFA перебував у процесі створення у той самий період, також не був переконливим для Суду, оскільки ця подія відбулася лише після лютого 2015 року (коли відбувся круглий стіл - див. пункт 33 рішення), тоді як заявники вже в червні 2014 року просили переглянути рішення про зупинення провадження у справі - прохання, в якому Федеральний Суд відмовив у липні 2014 року. Фонд EFA не згадувався Федеральним Судом у рішенні про зупинення провадження від квітня 2014 року; також Федеральний Суд не згадав Фонд EFA у своєму рішенні від липня 2014 року, яким відхилив прохання заявників переглянути рішення про зупинення провадження. Дійсно, він не міг бути згаданий у цих рішеннях, оскільки Фонд EFA був створений лише у 2017 році.

Викладених вище міркувань було достатньо, щоб дозволити Суду дійти висновку, що, незважаючи на те, що справа характеризується певним ступенем складності, держава не виконала свого зобов'язання забезпечити, щоб провадження у Федеральному Суді відбувалося в межах розумного строку. Отже, не було необхідності з'ясовувати, чи потреби заявників, поставлені на карту, вимагали особливої швидкості перегляду.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 лютого 2024 року й набуло статусу остаточного 13 травня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.